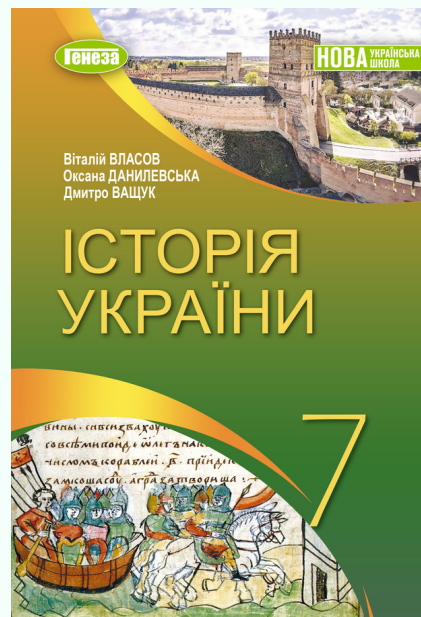
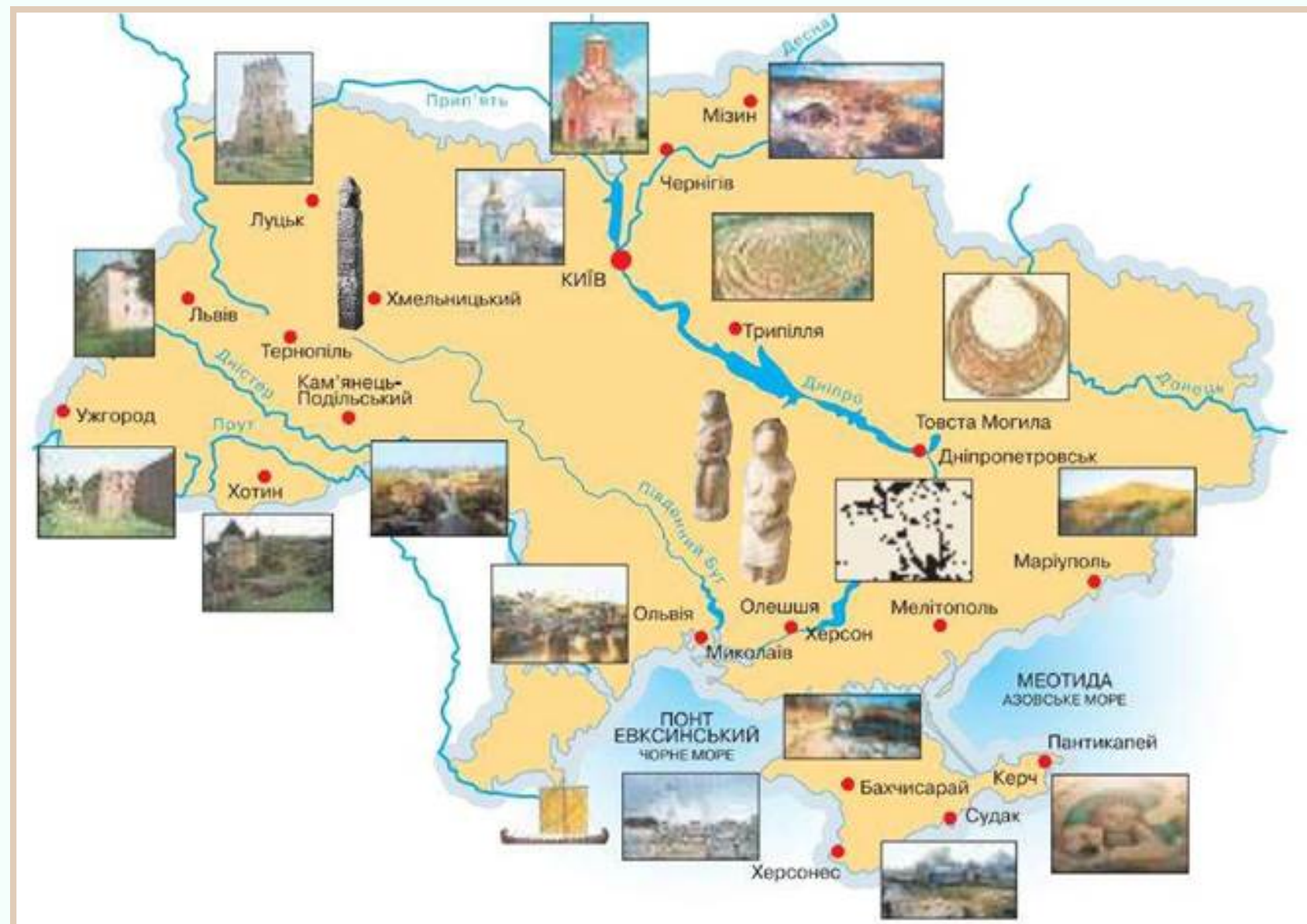
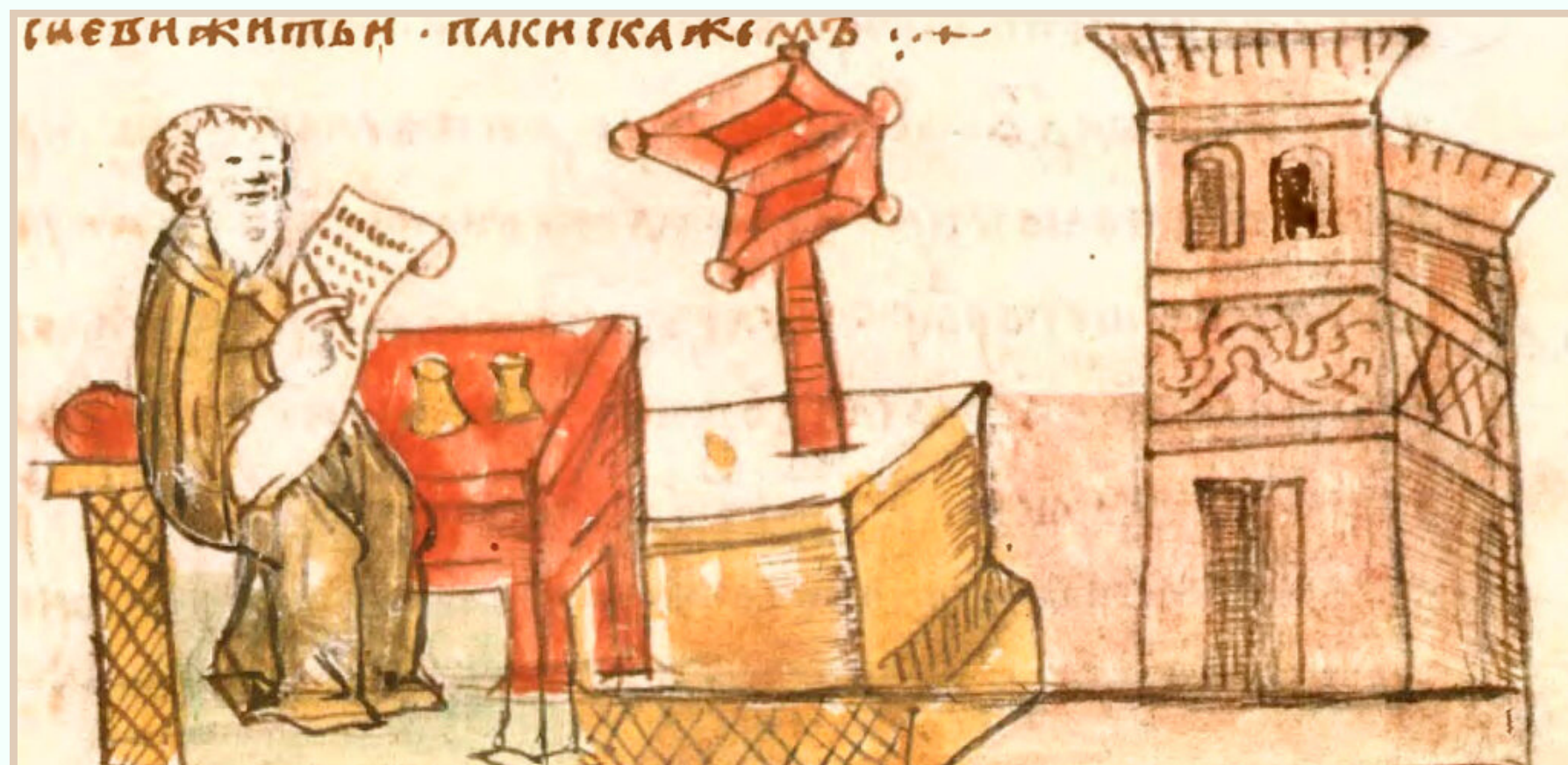

Гене́за

§ 1. Вступ. Середні віки на теренах України

Роздивіться ілюстрації.

1. Яких періодів історії стародавнього світу вони стосуються? За якими ознаками ви це визначили?
2. За якою спільною ознакою об'єднано зображені пам'ятки?
3. Що вам відомо про життя на теренах України за найдавніших часів?

▲ Браслет з бивня мамонта. 20 тис. років тому

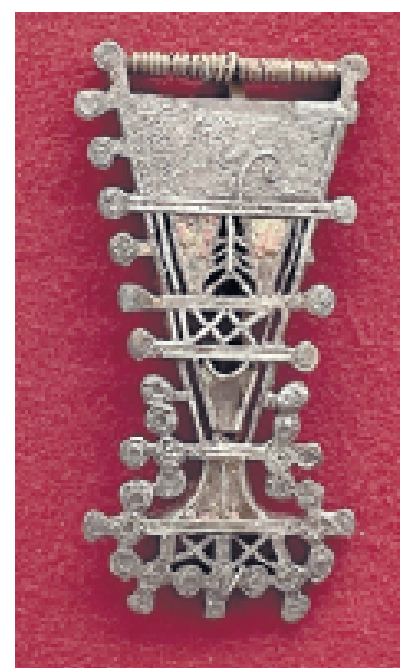
▲ Трипільський посуд. V тис. до н. е.

▲ Скіфська пектораль з кургану Товста Могила. IV ст. до н. е.

▲ Рибний таріль. Німфей (поблизу сучасної Керчі). IV ст. до н. е.

▲ Застібка-фібула. III–IV ст. (київська культура)

▲ Глечик із сільськогосподарським календарем. IV ст. (черняхівська культура)

▲ Застібка-фібула з Мартинівського скарбу. VI–VII ст.

Історія стародавнього світу охоплює проміжок часу від початку розвитку людства близько 3 млн років тому до 476 р. – року падіння Західної Римської імперії. В історії стародавнього світу виокремлюють первісну добу та епоху перших цивілізацій Давнього Сходу, Давньої Греції та Давнього Риму. Історія нашої Батьківщини віддавна стала частиною всесвітньої історії, зокрема європейської.

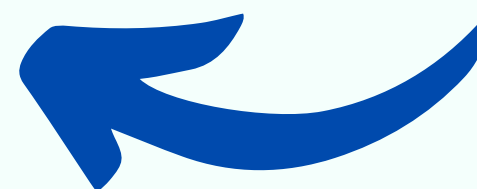

Від **476 р.** починається **доба середньовіччя**, яку вивчатимете цього навчального року. Вона охоплює більше тисячі років – від **V** до **початку XVI ст.** Періодизація українського середньовіччя збігається з періодизацією європейською. Історію середніх віків в Україні розпочинають добою **раннього середньовіччя** від **другої половини V** до **кінця IX ст.** – часів Великого розселення слов'ян і формування східнослов'янських племінних союзів.

Від **кінця IX** до **середини XIV ст.** тривала **доба розвиненого українського середньовіччя**. У цей період постала держава із центром у Києві – Русь (Руська держава) – одна з найбільших та наймогутніших держав середньовічного світу.

Її спадкоємицею та продовжувачкою традицій політичного й культурного життя стала Волинсько-Галицька держава (Королівство Руське).

Період **пізнього середньовіччя**, який тривав від **другої половини XIV** до **початку XVI ст.**, визначали події та процеси, пов'язані з входженням українських земель до складу Великого князівства Литовського, Польського та Угорського королівств, Молдовського й Московського князівств; у цей час було створено Кримське ханство.

Позначте на лінії часу періоди українського середньовіччя. Створіть на основі тексту емблему кожного, використовуючи назви, поняття, дати, важливі для розповіді про них.

Прочитайте уривок з праці Михайла Грушевського.

Як учений пояснює наявність різних назв, уживаних щодо українського народу впродовж його історичного розвитку?

Чому обстоює назву «Україна-Русь»? Яку ідею уособлює ця назва?

Ця праця має подати образ історичного розвою життя українського народу... інакше званого «малоруським», «південно-руським», просто «руським» або «русинським». Різномірність цих назв не має особливого значення, бо покриває поняття само по собі ясне; вона цікава тільки як характеристичний прояв тих історичних змін, які прийшлося пережити цьому народові. Його старе, історичне ім'я: Русь, Русин, руський... Уже в XIV ст. ...українське політичне життя концентрувалося в західній Україні, в державі Галицько-Волинській... В міру того як зростала свідомість тяглости і безперервності етнографічно-національного українського життя, це українське ім'я розширялося на всю історію українського народу. Щоб підкреслити зв'язки нового українського життя з його старими традиціями, це українське ім'я уживано також у складеній формі «Україна-Русь», «українсько-руський»...

Період українського середньовіччя потрапив до кола наукових інтересів професійних істориків у середині ХІХ ст. завдяки подвижницькій праці професорів **Михайла Максимовича**, **Ізмаїла Срезневського** та **Миколи Костомарова**.

Михайло
Максимович

Ізмаїл
Срезневський

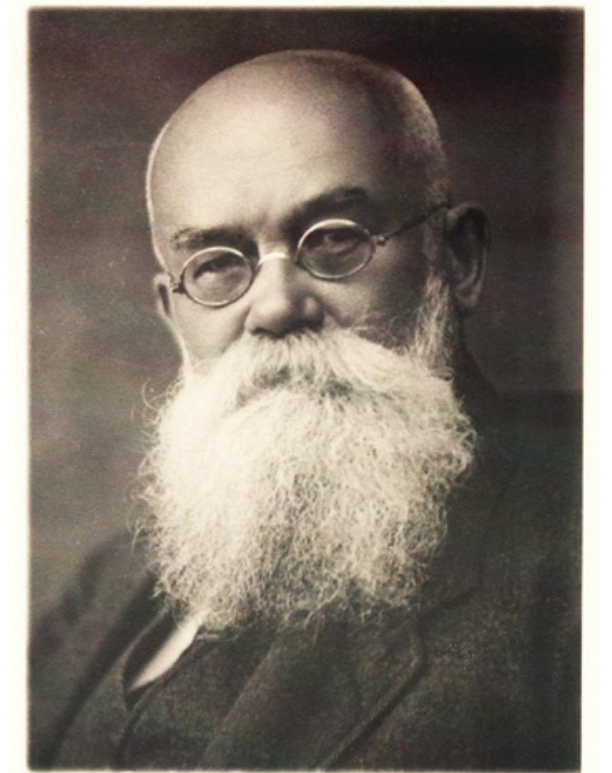
Микола
Костомаров

Прислужився справі дослідження українського середньовіччя й професор Київського університету **Володимир Антонович**. Своїми дослідженнями він заклав фундамент вивчення історії України XIV–XVI ст.

Цю справу продовжив його учень – **Михайло Грушевський**, який увів у науковий обіг термін «Україна-Русь» та згуртував навколо себе дослідників доби середньовіччя Мирона Кордубу, Омеляна Терлецького, Івана Крип'якевича. Наукові традиції, започатковані в XIX – на початку XX ст., продовжили Михайло Браичевський, Ярослав Дашкевич, Микола Котляр, Леонтій Войтович, Ярослав Ісаєвич; плідно працюють у цій царині й сучасні вчені.

Володимир
Антонович

Михайло
Грушевський

Важливими джерелами для відтворення життя мешканців України періоду середньовіччя є **речові** пам'ятки. Цінними джерелами є **графті** (написи й малюнки, видряпані на стінах, інших архітектурних деталях давніх будівель) та **ілюстрації-мініатюри** в рукописних книгах. Багатим на відомості про історію доби середньовіччя є **фольклор** – твори героїчного епосу, перекази, історичні пісні. Проте найавторитетнішими й найдокладнішими джерелами для вивчення того періоду є **літописи**, які висвітлювали здебільшого діяння князів – воєнні походи та битви, відносини із сусідами, шлюби.

Спираючись на матеріал параграфа та раніше набуті знання, доберіть приклади історичних джерел, за якими вчені досліджують епоху середньовіччя. Заповніть таблицю.

Різновиди історичних джерел			
Речові	Писемні	Усні	Зображальні

З уривка з праці М. Грушевського ви довідалися, що в різні історичні часи щодо українців та України вживали інші назви, деякі з них і досі живлять псевдоісторичні міфи.

Наприклад, задля виправдання своєї загарбницької політики Російська імперія, у складі якої перебувала частина українських земель, вибудувала міф, відповідно до якого державу з центром у Києві створив один російський (давньоруський) народ, який нібито говорив спільною давньоруською мовою. Російська імперія оголосила себе спадкоємицею тієї держави. Що ж до минулого княжого Києва, то називала його «колискою трьох братніх народів» – росіян, українців і білорусів, яким, мовляв, самою історією судилося жити в одній державі. На прикладі українського сьогодення поясніть, у чому небезпека подібних міфів. Поділіться припущеннями, як запобігти поширенню псевдоісторичних міфів і яка роль уроків історії в протидії пропаганді.

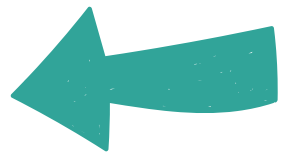
Прочитайте замітку та роздивіться ілюстрацію. Чому літописи вважають найціннішими джерелами для вивчення історії українського середньовіччя?

Пам'ятник
Несторові
Літописцю в Києві

Найдавнішим літописом, що дійшов до нас, є **«Повість минулих літ»**. Розповідає він про події «звідки пішла Руська земля, і хто в ній почав спершу княжити» і до початку XII ст. Укладаючи «Повість минулих літ», автор використав давніші літописи, які не збереглися, а також Біблію, твори візантійських хроністів, різноманітні документи (наприклад, угоди князів). Один зі списків цього літописного зводу зберіг ім'я автора-упорядника – ченця Києво-Печерського монастиря Нестора. До продовжень «Повісті...» належить Київський літопис, який розповідає про події в різних землях Русі, але в центрі оповідей – Київ і Київська земля.

Найвидатнішою пам'яткою літописання Волинсько-Галицької держави (Королівства Руського) є **Галицько-Волинський літопис**. Саме ці писемні пам'ятки дають змогу відновити перебіг історичних подій на наших землях у деталях та подробицях. Розповідаючи, зокрема, про похід новгород-сіверського князя Ігоря Святославовича проти половців 1185 р., літописець зазначає, що подія ця супроводжувалася сонячним затемненням, що було поганим знаком. Власне, ця деталь допомогла вченим точно визначити дату походу.

Що довідалися про визначальні риси доби середньовіччя на уроках всесвітньої історії? Які факти, що про них йшлося на уроці, розширили ваші уявлення про середні віки? Які явища сучасного життя сягають доби середньовіччя?

- 1.** Витлумачте поняття: «середньовічна історія України», «Русь», «джерела з історії українського середньовіччя».
- 2.** Укажіть хронологічні межі періодів середньовічної історії України. Стисло схарактеризуйте кожен період.
- 3.** Назвіть дослідників українського середньовіччя.
- 4.** Перейдіть за посиланням <https://cutt.ly/9wjMBGCU> або кодом та виконайте завдання онлайн.